

گفتگو

Interview

- گفتگو با دکتر علی اصغر محکی درباره طرح رصد کیفیت زندگی شهر تهران
- گفتگو با دکتر سید مهدی میربد "درباره ی کیفیت زندگی شهر تهران و مساله مدیریت شهری"

مصاحبه دکتر علی اصغر محکی، با «شهرنگار» درباره طرح رصد کیفیت زندگی

(مدیرکل سابق مطالعات اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران) ۶ اردیبهشت ۱۳۹۵

گفتگو

شهرنگار: چشم انداز شهرداری تهران از اجرای طرح رصد و اجرای آن در سطح محله‌های کلانشهر تهران چه بود؟

دکتر محکی: نخست باید به این واقعیت اشاره کنم که در طول دهه‌های اخیر، دگرگونی‌های شتابان و همه سویه در همه ابعاد زیست انسانی، سبک زندگی در کلانشهرها و از جمله تهران را تحت تاثیر خود قرار داده است. در این شرایط، مدیریت کلانشهرها، چاره‌ای جز تصمیم‌گیری عقلانی با بهره‌گیری از رهیافت‌های مدیریت دانش بنیان، ندارند. هوشمندسازی و دسترسی فوری به اطلاعات دقیق، جامع و مناسب، بخش حیاتی این نوع رهیافت‌ها است.

زمانی که مطالعات تطبیقی متعدد در باره ویژگی‌های مشترک مدیریت کامیاب کلانشهرهای جهان را بررسی می‌کردیم، به این واقعیت مهم دست یافتیم که روش‌های دیرپای گذشته، پاسخگوی نیازهای نوشونده کلانشهرهای امروز نیستند. از جمله روش‌های ناکارآمد گذشته، محدود بودن شاخص‌های مدیریت تغییرات کلانشهری، به ابعاد کالبدی و خدماتی بود. دریافتیم که باید نگاهی نو به مدیریت کلانشهر داشته باشیم. نگاهی که در آن، مدیران کلانشهر، با بهره‌گیری از انباشت سرمایه‌های اجتماعی و فرهنگی، تغییرات را مدیریت و با پیچیدگی‌های مدیریت در کلانشهرها رو در رو می‌شدند. یافته‌های پژوهشی نشان می‌دهد که شهروندان امروزی، در مقایسه با گذشتگان، نسبت به حقوق خود آگاه‌تر و نسبت به دریافت آن پیگیرترند. انتظارات غالب شهروندان کلانشهرها از مدیریت شهری،

اکنون از سطح جمع‌آوری پسماند، خدمات شهری و توسعه حمل و نقل و فضای سبز فراتر رفته و متوجه ابعاد کیفی تری همچون فضای امن و بانشاط شهری، نگهداشت زیست بوم شهری، پایداری حیات اجتماعی و فرهنگی، هویت جویی، تعالی روحی و معنوی، تفریحات پربار و سازنده، کارآفرینی، اشتغال مولد و مانند اینها شده است.

شهرداری تهران، با توجه به اهمیت مدیریت دانش پایه، از آذر ماه سال ۱۳۹۲، رصدخانه شهری تهران را بنا نهاده تا به مدد دستاوردهای فناوری اطلاعات، داده‌های شهری را در آن جا، تجمیع، طبقه بندی، پالایش، بازبینی، تحلیل و بهره برداری کند. بخش بزرگی از این داده‌ها، مربوط به شاخص‌های اجتماعی و فرهنگی هستند. باتوجه به کانونی بودن مفهوم کیفیت زندگی در راهبرد کلان مدیریت شهری،

گردآوری داده‌هایی که بتواند توصیف درستی از این مفهوم، در الگوی بومی کلانشهر ایران امروز داشته باشد، واجد اهمیت زیاد است. بنابراین طرح جامع و گسترده گردآوری داده‌های رصد کیفیت زندگی در دستور کار شهرداری تهران قرار گرفت. البته شورای اسلامی شهر تهران، در ماده ۱۰۷ احکام ماموریتی حوزه اجتماعی و فرهنگی برنامه پنجساله دوم شهرداری تهران را موظف کرده تا جهت گیری صحیح خود را برای ارزیابی بهبود کیفیت زندگی شهروندان، براساس پژوهش و لحاظ کردن نتایج آن را در برنامه‌ریزی سالانه قرار دهد. در بند «خ» همین ماده، به رصد نوسانات کیفیت زندگی شهری شامل (سرمایه فرهنگی و اجتماعی، هنری، روند تحولات سبک زندگی شهری)، و گردآوری، پایش، تحلیل، فراتحلیل جامع اطلاعات فرهنگی، هنری و اجتماعی، تاکید شده است.

شهرنگار: آیا این طرح در سال‌های آینده و به همین شیوه اجرا خواهد شد؟

دکتر محکی: از آن جا که این طرح، مبتنی بر تکاپوی علمی درازمدت برای الگوسازی بومی شاخص‌های اندازه‌گیری کیفیت زندگی است، استمرار آن در سالیان آتی ضرورت دارد. روندی که ما برای گردآوری داده‌ها و تحلیل آنها پیش‌بینی کرده‌ایم، بر اساس نیاز به روزآمد کردن داده‌ها و برآورد مدت اعتبار هر داده اطلاعاتی از حیث سودمندی برای تحلیل و برنامه‌ریزی است. پس چاره‌ای جز تداوم گردآوری منظم داده‌های مربوط از محله‌های شهر تهران و بهره‌برداری از آنها نداریم.

شهرنگار: به نظر شما این طرح چه کمکی در سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی کلان مدیریت شهری دارد؟

دکتر محکی: برنامه راهبردی شهرداری تهران (۱۳۹۲)، توسعه اجتماعی را یک کل یکپارچه می‌داند که ابعاد مدیریتی، اقتصادی، فرهنگی، سیاسی، اجتماعی و زیست محیطی دارد. پژوهش‌ها نشان می‌دهند که گسترش روند رشد مسائل و مشکلات اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی کلانشهرها،

با توسعه نامتوازن شهرها در دهه‌های اخیر ارتباط دارد. این در حالی است که آمارها حاکی از افزایش سطح دسترسی به امکانات و برخورداری از فرصت‌های گوناگون برای شهروندان بوده است، اما عدم تعادل در بهره‌گیری از امکانات و فرصت‌ها، و توجه نداشتن به اولویت‌ها، به نابرابری‌ها دامن می‌زند. لذا صحبت از توسعه اجتماعی که می‌شود یک معنای مهم آن، برقراری توازن و تعادل در دسترسی عادلانه به فرصت‌ها و امکانات است. هدف اصلی را در توسعه اجتماعی، همچنین بالابردن کیفیت زندگی شهروندان در همه ابعاد وجودی و نیازهای آنان دانسته‌اند. پس مدیریت شهری باید به موازات برنامه‌ریزی و اقدام برای توسعه ظرفیت‌های کالبدی و زیربنایی، در جهت برابر سازی فرصت‌های دسترسی و برخورداری از این ظرفیت‌ها نیز برنامه‌ریزی و تلاش داشته‌باشد. به همین سبب، در سیاست‌گذاری مدیریت شهری، ارتقاء کیفیت زندگی شهروندان به موازات توسعه شهری ضروری دیده شده‌است. بنابراین، می‌توان کمک طرح رصد کیفیت زندگی به حوزه‌های سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی کلان مدیریت شهری را چنین برشمرد:

۱. تامین اطلاعات روزآمد، کافی و همه‌نگر برای سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی در راستای پیاده سازی راهبردهای اجتماعی و فرهنگی در مدیریت شهری.

۲. کمک به انجام تحلیل‌ها، فراتحلیل‌ها و داده‌کاوی‌های مختلف اطلاعاتی که برنامه‌ریزان و مدیران شهری را در تصمیم‌گیری درست توانمند می‌سازد. بدین ترتیب یکی از زمینه لازم برای اجرای برنامه‌های توسعه اجتماعی بومی، درون‌زا و انسانی که ارتقای کیفیت زندگی را هدف اصلی خود می‌داند، فراهم می‌شود.

۳. برخورداری از اطلاعات پایه مرتبط با سنجش کیفیت زندگی، و بهره‌گیری از آنها در برنامه‌ریزی شهری، به کارایی مدیریتی و تامین منافع شهروندان منتهی می‌شود.

۴. این اطلاعات، به‌عنوان بخشی از نظام ارزیابی و بازخورگیری، هم امکان ارزیابی از اثربخش بودن سیاست‌ها، برنامه‌ها و فعالیت‌ها را در طول زمان فراهم می‌سازد و هم امکان مقایسه پیشرفت در طول زمان را. همچنین ارزیابی وضعیت و مقایسه شاخص‌های کیفیت زندگی را با سایر کلانشهرهای ایران و جهان امکان‌پذیر می‌کند.

گفتگو با دکتر سید مهدی میربد:

معاون پژوهشی اداره کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران

گرفتار چالش‌هایی نظیر آلودگی هوا، ترافیک، بافت‌های فرسوده و... هست و اتفاقاً بسیاری از شاخص‌های دیگر در زمینه توسعه شهری تحت شعاع چند چالش اصلی شهر قرار دارد. در مقابل تهران امروز متفاوت از گذشته در بهبود سیستم‌های حمل‌ونقل عمومی (بی‌آرتی و مترو)، گسترش فضای سبز، نظافت و تمیزی شهر، امنیت شهر و اجرای برخی از پروژه‌های با استاندارد جهانی وضعیت به مراتب بهتری دارد. امروز سرعت پیشرفت مترو، تحولات در حوزه اجتماعی فرهنگی، سلامت و ورزش شهروندی، آموزش‌های همگانی، تحولات عمرانی و بزرگراهی همه در معرض دید و قضاوت شهروندان و از سوی نهادهای بین‌المللی مورد تأیید قرار گرفته است. در اینجا یک نکته بسیار مهم و تعیین‌کننده در باب کیفیت زندگی و زیست‌پذیری شهر تهران وجود دارد و آن بحث مدیریت یکپارچه و چالش‌های رویه‌ای-قانونی در مدیریت شهر تهران است. به عبارتی کیفیت زندگی و زیست‌پذیری شهر تهران تحت الشعاع مسأله مدیریت شهری چندپاره قرار گرفته است. مصداق ملموس چنین خلاهایی را می‌توان در حل نشدن چالش‌های اصلی شهر نظیر آلودگی هوا و ترافیک دید. عبارتی بیش از اهمیت موضوع کیفیت زندگی و زیست‌پذیری شهر تهران بایستی به سراغ عوامل و زمینه‌های تنزل‌دهنده کیفیت زندگی و زیست‌پذیری تهران رفت. کیفیت زندگی مفهومی فراتر و ابعاد ذهنی‌تر بسیاری دارد. بسیاری از وجوه آن همانند سرمایه اجتماعی، اعتماد، احساس خوشبختی، احساس شادی و تعلق خاطر، هزینه‌های زندگی، رفاه و... موضوعاتی نیستند که در سیستم مدیریت شهری فعلی ما -که شهرداری

کیفیت زندگی شهر تهران و مسأله مدیریت شهری کیفیت زندگی و زیست‌پذیری از آن دست شاخص‌هایی است که امروزه در رتبه بندی شهرها بسیار بدان استناد می‌شود. در این بین کلانشهرها به سبب جایگاه‌شان در نظام اقتصادی و اجتماعی و سیاسی کشورها و تأثیرگذاری‌شان در ابعاد ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی همواره در کانون توجهات قرار دارند. در سال‌های اخیر در خصوص وضعیت تهران-پایتخت ایران اسلامی- از سوی مؤسسات و نهادهای بین‌المللی رتبه‌بندی‌هایی ارائه می‌شود که طیفی از رتبه‌های متفاوت را در برمی‌گیرد. در یکی از همین سنجش‌ها و رتبه‌بندی‌ها وضعیت کیفیت زندگی شهر تهران در ۵ سال اخیر رشد مناسبی را نشان داده است. براساس گزارشی که توسط واحد نشریه بین‌المللی اکونومیست منتشر و تهیه شده، تهران در ۵ سال اخیر بالاترین نرخ رشد کیفیت زندگی در شهرهای جهان را از آن خود کرده است. این نشریه در مجموع تهران را از میان ۱۴۰ شهر جهان در رتبه ۱۲۶ قرار داده اما معتقد است پایتخت کشورمان در ۵ سال اخیر بالاترین نرخ بهبود کیفیت زندگی را داشته است. یا در یکی دیگر از این رتبه‌بندی‌ها رتبه شهر تهران را در بین ۱۸۱ شهر، ۱۷۷ و پایین‌تر عنوان شده است. فارغ از چنین رتبه‌بندی‌هایی، قضاوت واقع بینانه از کیفیت زندگی و زیست‌پذیری شهر تهران بایستی متناسب با ساختارهای اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و محیطی صورت گیرد. بر این اساس اگر بخواهیم تصویری واقعی‌تر از تهران ارائه کنیم باید گفت که تهران به رغم همه تلاش‌ها و برنامه‌ریزی‌های صورت گرفته در دهه‌های گذشته و به‌ویژه یک دهه اخیر هنوز

رقابت پذیری شهری، برند شهری، تصویرسازی مطلوب، اقتصاد شهری پویا و... کجا و تا چه حد است و آنان در رتبه بندی های شهر تهران چه نقشی را ایفا کرده و می کنند. شهرداری تهران در بعد از دوران دفاع مقدس به لحاظ ساختاری تحولاتی را به خود دیده است و در یک دهه اخیر قامت یک شهرداری توانمند با حوزه عملکردی گسترده را بر تن کرده است. در یک دهه اخیر روندها رو به بهبود بوده و شاخص ها همانگونه که از سوی نهادهای مختلف مورد تأیید قرار گرفته، وضعیت بهتری پیدا کرده اند. این را می شود از جوایز سال های اخیر در حوزه های مختلف شهری برای شهر تهران دید که نشان از جهش و تحول چشمگیر شهر تهران و ارتقای کیفیت زندگی و زیست پذیری ساکنان شهر تهران دارد.

بعنوان یکی از نهادهای تاثیرگذار در شهر و نه مسئول مدیریت شهری - قابل ردیابی و برنامه ریزی باشند. اینجا بحث حکومت محلی و اعتقاد به نظام مدیریت شهری با محوریت شهرداری همانند همه کلانشهرهای بزرگ دنیا است. باید پرسید که آیا شهرداری تنها مسئول کیفیت زندگی شهری است یا اینکه در نظام مدیریت شهری ما نهادهای مختلفی در این حوزه نه تنها تأثیرگذارند، بلکه خنثی کننده برنامه ها و برنامه ریزی ها هستند. اینگونه است که شهرداری تهران با مسائل مدیریت یکپارچه شهری، مدیریت منطقه کلانشهری، پذیرفته نشدن سطح حکومت محلی، نگاه دولتی، عدم پایبندی به تعهدات حمل و نقلی دولت ها و ده ها چالش قانونی و رویه ای مواجه است. باید دید نقش نهادهای دولتی در شاخص هایی نظیر